

Een gewogen besluit

In acht jaar tijd verzamelt een basisschool een schat aan gegevens over een leerling. Die gegevens vormen een prima basis voor een passend schooladvies voor het voortgezet onderwijs (VO). Het gaat daarbij echt niet alleen om toetsresultaten. Leerkrachten kennen immers ook de persoonlijke omstandigheden, de interesses en de talenten van een leerling. Hoe kan een leerkracht al deze informatie gebruiken om tot een goed schooladvies voor het VO te komen? En hoe is dit te combineren met het verplichte ‘tweede onafhankelijke gegeven’ zoals de eindtoets? In dit artikel leest u hoe u met een stappenplan gegevens kunt combineren tot een schooladvies op maat. Aan de hand van voorbeelden komen veelgestelde vragen over het geven van een advies aan de orde.

Anja de Wijs en Judith Hollenberg

Over de auteur

Anja de Wijs is toetsdeskundige bij Cito en werkt als projectleider van de Eindtoets Basisonderwijs. Judith Hollenberg is toetsdeskundige voor het primair en speciaal onderwijs bij Cito.

Op de Klimopschool zijn alle toetsgegevens van de leerlingen ingevoerd in het leerlingadministratiesysteem. Bij de meeste leerlingen kan de leerkracht van groep 8 vlot een advies geven. Bij enkele leerlingen is het lastiger. Welk schooltype past bij Abel, een hoogbegaafde leerling die doorgaans gemiddeld scoort, maar die gezien zijn intelligentie tot veel meer in staat zou moeten zijn? En welk advies krijgt Mick, die bij rekenen-wiskunde meestal een vaardigheidsniveau V scoort en bij begrijpend lezen een vaardigheidsniveau III? Wat doet de leerkracht met Feline, die altijd een goede groei doormaakte, maar door een lastige thuissituatie het afgelopen jaar minder goed presteerde? Welk advies past bij Veerle, die op de eindtoets hoger scoorde dan verwacht?

Schooladvies is mensenwerk

Bovenstaande voorbeelden maken duidelijk dat het geven van een schooladvies altijd mensenwerk is. Een leerling is immers veel meer dan een optelsom van behaalde toetsscores. Bij het opstellen van een passend advies spelen naast schoolse vaardigheden ook de werkhouding, motivatie, sociaal-emotionele ontwikkeling en thuissituatie een rol. Een leerkracht gebruikt alle beschikbare kennis over de leerling om tot een passend schooladvies voor het VO te komen. Toetsscores hebben hierbij een ondersteunende functie.

De leerkracht van de Klimopschool uit het voorbeeld doorloopt het stappenplan voor haar leerlingen. Bij enkele leerlingen heeft ze specifieke vragen om tot het advies te komen.

Welk schooltype adviseer ik als een leerling op de LVS-toetsen hoger/lager scoort dan verwacht mag worden op basis van intelligentie?

Niet alleen intelligentie, maar ook werkhouding en motivatie bepalen de toetsresultaten van een leerling. Als een leerling tijdens acht jaar basisonderwijs een beperkte motivatie had, moet u zich afvragen of de leerling in het VO opeens wél erg gemotiveerd zal zijn.

- Abel is hoogbegaafd maar scoort gemiddeld op de LVS-toetsen en op de eindtoets. Uit gesprekken met Abel blijkt dat hij er erg naar uitkijkt om in het VO nieuwe dingen te leren. En bij een project over het sterrenstelsel deed hij enthousiast mee. De leerkracht verwacht daarom dat Abel op het VO meer uitdaging zal ervaren en wellicht dus gemotiveerder zal zijn. Bij de toetsresultaten van Abel past een voorzichtig havo-advies, bij zijn intelligentie past echter een vwo-advies. De leerkracht adviseert daarom een gemengde brugklas. Dan kan in het VO blijken of Abel inderdaad meer gemotiveerd wordt, waardoor hij toch het vwo aankan.

STAPPENPLAN

VOOR HET OPSTELLEN VAN EEN SCHOOLADVIES

- 1 Zet voor elke leerling de resultaten op de toetsen begrijpend lezen en rekenen-wiskunde in de afgelopen twee of drie schooljaren op een rijtje. De resultaten op die gebieden zijn immers belangrijke voorspellers voor schoolsucces in het VO.
- 2 Doe dit ook voor de toetsresultaten op de vaardigheden technisch lezen, spelling en studievoordigheden.
- 3 Maak uw beeld compleet door te kijken naar de werkhouding, motivatie, sociaal-emotionele ontwikkeling en interesses van de leerling.
- 4 Is er sprake van een harmonieus beeld als u kijkt naar de gegevens uit stap 1 en 2?
 - Zo ja, noteer dan uw eerste idee van een passend type VO. Toets dit idee aan de gegevens die u in kaart hebt gebracht bij punt 3. Bepaal of u het advies eventueel naar boven of naar beneden wilt bijstellen.
 - Zo nee? (Zijn er grote verschillen tussen de toetsresultaten op de verschillende leergebieden?) Stel dan het volgende vast:
 - Welke leergebieden wilt u zwaarder meewegen in het advies? Hierbij bekijkt u welke vaardigheden de leerling op het toekomstige schooltype het meest nodig zal hebben. In veel gevallen zijn begrijpend lezen en rekenen-wiskunde het meest van belang.
 - Heeft de leerling compenserende mogelijkheden, zoals een sterk werkgeheugen of veel doorzettingsvermogen? En kan de leerling op het VO gebruikmaken van hulpmiddelen? Een leerling die door dyslexie laag scoort op technisch lezen en spelling, gemiddeld op begrijpend lezen en bovengemiddeld op begrijpend luisteren bijvoorbeeld, heeft waarschijnlijk baat bij gesproken versies van instructieteksten.

Maak op basis van deze gegevens een gewogen keuze voor het best passende type VO.
- 5 Toets uw eigen schooladvies aan een onafhankelijk gegeven, zoals de resultaten op de eindtoets en/of het voorlopig leerlingrapport op basis van de entreetoets. (Op de website van Cito staat meer informatie over de eindtoets.) Indien er (grote) verschillen zijn tussen uw eigen schooladvies en het advies op basis van de eindtoets, doorloopt u nogmaals stap 1, 2 en 3 om te bekijken of u het advies wilt bijstellen.

Wat doe ik als de scores van een leerling bij verschillende leergebieden sterk uiteenlopen?

Vooral de leergebieden rekenen-wiskunde en begrijpend lezen zijn belangrijk in het VO. Als u weet dat een leerling bij spelling lager scoort dan bij andere toetsen, dan hoeft u dat minder zwaar mee te tellen in uw advies dan wanneer de scores bij begrijpend lezen zwak zijn. Daarnaast stelt u vast of er sprake is van compenserende vaardigheden en of er eventueel hulpmiddelen beschikbaar zijn. Een leerling met dyslexie zal mogelijk zwak scoren op het gebied van begrijpend lezen. Wanneer u echter kunt aantonen dat de leerling met behulp van spraakondersteuning de lesstof goed in zich op kan nemen, dan kunt u een lage score bij begrijpend lezen minder zwaar meewegen.

- Mick heeft een gemiddelde score op het gebied van begrijpend lezen en een lage score bij rekenen-wiskunde. De leerkracht weet dat de lage rekenscore van Mick met name wordt veroorzaakt doordat hij moeite heeft met het automatiseren van sommen. Op het VO mogen leerlingen in veel situaties een rekenmachine gebruiken waardoor het automatiseren daar een minder grote rol speelt. De leerkracht laat de scores op begrijpend lezen daarom zwaarder meewegen in zijn advies. Ze geeft Mick een advies voor vmbo-tl. Micks resultaat op de eindtoets wijst ook in die richting.

Wat doe ik bij een grillige ontwikkeling?

Als de vaardigheidsgroei van een leerling tussen verschillende toetsmomenten sterk wisselt, bekijkt u of u hier een patroon in kunt ontdekken. Ook zoekt u naar een mogelijke verklaring voor deze verschillen. Een leerling die in de eerste jaren op school relatief weinig groei doormaakte, heeft misschien veel tijd nodig gehad om zijn draai op school te vinden. Op basis van uw eigen observaties en van gesprekken met de leerling maakt u een inschatting of dit ook op het VO zal gelden en of u dus een iets voorzichtiger schooladvies moet geven.

- Bij Feline weet de leerkracht dat de problemen in de thuissituatie tijdelijk zijn. Zij laat de scores van het laatste jaar daarom minder zwaar meewegen en baseert het advies (havo) vooral op Felines werkhouding en haar resultaten in groep 6 en 7. Als het onzeker was of de

thuisituatie van Feline op korte termijn zou verbeteren, dan had de leerkracht haar wellicht een ander (voorzichtiger) schooladvies gegeven.

Wat doe ik als het advies van de eindtoets niet overeenkomt met mijn eigen advies?

Indien er een (groot) verschil is tussen uw eigen schooladvies en het advies op basis van de eindtoets, gaat u eerst na of u een verklaring heeft voor het behaalde resultaat op de eindtoets. Was de leerling bijvoorbeeld erg nerveus tijdens de afname?

En scoorde de leerling op de LVS-toetsen altijd veel beter? Dan kunt u besluiten om uw eigen schooladvies te handhaven. Hebt u geen duidelijke verklaring voor het eindtoets-resultaat, dan doorloopt u nogmaals stap 1 t/m 3 uit het stappenplan om te bekijken of u het advies wilt bijstellen.

• Veerle heeft een standaardscore van 540 op de eindtoets; dat is hoger dan de leerkracht had verwacht. Met dit resultaat in het achterhoofd kijkt zij nogmaals naar de talenten en interesses van Veerle.

Die heeft al een paar keer gezegd dat ze hoopt dat ze naar de havo mag, net als haar vriendin. In een opstel schreef ze dat ze later graag juf wil worden. Veerle maakt soms een onverschillige indruk, maar als ze iets belangrijk vindt, doet ze wel haar best. De leerkracht besluit daarom het schooladvies naar boven bij te stellen en aan te sluiten bij het advies van de eindtoets.

Schooladvies is een gewogen besluit

Bovenstaande voorbeelden maken duidelijk dat een schooladvies altijd een gewogen besluit is. Toetsresultaten en andere gegevens over de leerling geven samen informatie over het schooltype waarin een leerling het beste tot zijn recht zal komen. Niet alle factoren wegen even zwaar, er is dus geen standaardberekening op los te laten. Het advies op basis van de eindtoets vormt meestal een bevestiging van het advies dat u zelf al hebt opgesteld. Maar soms zal het ook lager of hoger uitkomen. Het eindtoetsresultaat is in zo'n geval niet belangrijker dan uw eigen inschatting. Wel kan het een goede aanleiding zijn om alles nog eens op een rijtje te zetten. Vindt u bij nader inzien dat een factor toch zwaarder of minder zwaar meetelt dan u in eerste instantie had gedacht? Dan kunt u besluiten om het advies bij te stellen. Kunt, niet moet. Het gaat er niet om wie gelijk heeft, de leerkracht of de eindtoets. Het gaat erom dat elke leerling een zo goed mogelijk advies krijgt voor een passende vorm van vervolgonderwijs: niet te moeilijk maar wel met voldoende uitdaging. Zo komen alle leerlingen optimaal tot hun recht.

EINDTOETS BASISONDERWIJS: VOOR ELKE LEERLING EEN PASSENDE TOETS

Cito heeft al sinds 2004 twee verschillende versies van de eindtoets. Sinds vorig schooljaar zijn die allebei zowel op papier als digitaal beschikbaar: de Eindtoets Basis en de Eindtoets Niveau. De reden om twee versies van de eindtoets aan te bieden, is dat zo alle leerlingen de kans krijgen om mee te doen, op een niveau dat bij hen past. Een toets die goed aansluit bij de vaardigheden van de leerling geeft de meeste kans op een betrouwbare uitslag. Zo'n toets is niet te moeilijk maar ook niet te gemakkelijk. Een te moeilijke toets geeft de leerling al snel het idee: ik kan er niets van. Dat komt zijn motivatie en zelfvertrouwen natuurlijk niet ten goede. De leerling haalt daardoor misschien een lagere score dan bij zijn niveau past. Maar ook een te makkelijke toets kan leiden tot een score die lager is dan werd verwacht. Leerlingen die zonder echt na te hoeven denken alle juiste antwoorden kunnen aanstrepen, maken door nonchalance en een te hoog tempo misschien onnodige (slordigheids)fouten.

De Eindtoets Niveau past het best bij leerlingen die wat minder hoog scoren op de schoolse vaardigheden taal en rekenen. Het zijn de leerlingen van wie u verwacht dat zij het best op hun plaats zijn in de basisberoepsgerichte of kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo. Bij de toetsen van het Cito Volgsysteem vallen hun scores vaak in het E- of D-niveau.

De Eindtoets Basis sluit het best aan bij leerlingen van wie u verwacht dat zij naar het vmbo-gt, de havo of het vwo zullen gaan.

De Eindtoets Basis en de Eindtoets Niveau overlappen elkaar. Het is dus niet zo dat met de keuze voor een van beide toetsen de leerlingen al 'voorgesorteerd' worden. Als je de Eindtoets Niveau maakt, kun je bijvoorbeeld gewoon een havo-advies krijgen. Net zo goed kun je een advies voor vmbo-kb krijgen als je de Eindtoets Basis maakt. Uitgebreide informatie over de eindtoetsen staat op cito.nl.